

سوء استفاده از اطفال در قاچاق مواد مخدر و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

رضا سیمبر

استاد علوم سیاسی دانشگاه گیلان، رشت، ایران

محمد مهدی یحیی پور^۱

استادیار فقه و حقوق جزاء، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

محمدولی کشاورز زاده

دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بین‌الملل بندر انزلی، بندرانزلی، ایران

عباس نجفی

دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، گرمسار، ایران

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۰۲/۳۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۱۱/۰۳

چکیده

هدف این مقاله بررسی تأثیر سوء استفاده از اطفال در قاچاق مواد مخدر بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران است. سؤال اصلی مقاله این است که سو استفاده از اطفال در قاچاق مواد مخدر چه تأثیری بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران می‌گذارد؟ علاوه بر این سؤال اصلی سؤالات فرعی دیگری نیز مطرح می‌شود از جمله اینکه جغرافیای قاچاق مواد مخدر در کشورمان چگونه است؟ امنیت ملی چه رابطه‌ای با قاچاق مواد مخدر دارد؟ با توجه به این سؤالات بایستی گفت که سو استفاده از اطفال در قاچاق مواد مخدر از چند بعد امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را با چالش مواجه می‌سازد: زیرا هم امنیت نظامی و مرزی و هم کارآمدی قوانین داخلی و هم حمایت قوانین جمهوری اسلامی ایران از اطفال را ناکارآمد جلوه می‌دهد. با توجه به این مقدمه در این مقاله تلاش خواهد شد با استفاده از روش تحلیل کیفی موضوع سو استفاده از اطفال در قاچاق مواد مخدر و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران تحلیل و تبیین گردد. روش جمع‌آوری اطلاعات نیز کتابخانه‌ای و نیز استفاده از مقالات علمی - پژوهشی و آمار سازمان‌های مولی مانند نیروی انتظامی است.

واژگان کلیدی: سوء استفاده از اطفال، قاچاق مواد مخدر، امنیت، ایران.

مقدمه

کودکان از آن جهت که رقم بزرگی از جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند و به عنوان مردان و زنان آینده، سرنوشت عالم را در دست خواهند گرفت، رسیدگی به وضعیت و تربیت و آموزش صحیح آن‌ها تأثیر زیادی در آینده جهان و به خصوص توسعه، صلح و آرامش جامعه بشری خواهد داشت. این امر از یک سو و از سوی دیگر واقعیت‌های موجود در مورد کودکان و نابه سامانی‌ها و مصائبی که در مورد بسیاری از کودکان وجود داشته و حتی امروزه نیز در گوشه و کنار جهان به چشم می‌خورد، اهمیت رسیدگی به آن‌ها و ایجاد مقرراتی در جهت تبیین وضعیت و حقوق آنان و همچنین پیگیری اجرای آن مقررات را نمایان می‌سازد. بر اساس اطلاعات منتشره از سوی مرکز حقوق بشر سازمان ملل، صد میلیون کودک به علت ترک خانواده‌هایشان از طریق کارهای سخت یا ارتکاب جرم یا فحشا و یا گدایی زندگی می‌کنند؛ بیش از پنجاه میلیون کودک در شرایط ناسالم و غیر بهداشتی کار می‌کنند؛ ۱۲۰ میلیون کودک در سنین بین شش تا پانزده سالگی از مدرسه محروم‌اند و همه این‌ها اهمیت این مطلب را روشن می‌کند که باید حقوق کودکان را شناخت و برای اجرای آن تلاش نمود. به هر حال سازمان ملل از همان بدو تأسیس در سال ۱۹۴۵ میلادی به مسئله کودکان و حقوق و وضعیت آن‌ها توجه نموده و اقدامات و تصمیمات مختلفی را اتخاذ کرده است. یکی از نخستین کارهای سازمان ملل، تأسیس صندوق ملل متحد برای کودکان (یونیسف)^۱ بوده و در اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق‌های بین‌المللی حقوق کودکان مورد توجه و عنایت قرار گرفته است. در سال ۱۹۵۹ میلادی اعلامیه حقوق کودک تصویب شد، ولی نیاز به تصویب یک کنوانسیون که به حقوق کودک قدرت اجرایی حقوق بدهد احساس می‌شد تا اینکه در سال ۱۹۸۹ میلادی کنوانسیون نسبتاً مفصلی به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل رسید که از لحاظ کثرت آرای تصویب کنندگان و پیوستن تعداد کشورهای عضو و لازم الاجرا شدن آن در مدت کوتاهی، رکورد همه کنوانسیون‌های سازمان ملل را شکست. کنوانسیون حقوق کودک از وسعت و گستردگی ویژه‌ای برخوردار است و اصول مندرج در آن تمام کودکان جهان را شامل می‌شود، بدون اینکه سلسله مراتبی بین اصول مختلف آن قرار داده شده باشد. به طور کلی حقوق مندرج در کنوانسیون به اصول حقوق بنیادین و اساسی، حق مشارکت و آزادی‌های مدنی، حق حمایت و حق تأمین دست‌بندی می‌شود.

چهار اصل کنوانسیون را می‌توان در زمره‌ی اصول پایه‌ای و بنیادین حقوق کودک معرفی نمود؛ این اصول عبارت‌اند از اصل عدم تبعیض، رعایت منافع کودکان، حق حیات و بقا و رشد و احترام به دیدگاه‌های کودک. اصل عدم تبعیض در ماده ۲ به رسمیت شناخته شده و اصل رعایت منافع کودکان با تعبیر «تأمین منافع عالیه کودکان یا بهترین منافع کودکان» در ماده ۳ کنوانسیون به عنوان اصل راهنما مد نظر قرار گرفته است؛ هرچند ابهاماتی در خصوص معیارهای این اصل وجود دارد. حق حیات، بقا و رشد در ماده ۶ کنوانسیون ملاحظه شده و احترام به دیدگاه‌های کودک هم در ماده ۱۲ مورد توجه قرار گرفته است. چند اصل از اصول کنوانسیون به حق برخورداری از حمایت و اعمال روش‌های حمایتی در شرایط اضطراری برای حمایت از کودکانی که در شرایط ویژه به سر می‌برند اختصاص یافته است. حمایت از کودکان پناهنده، منع به کارگیری و استخدام افراد زیر پانزده سال در درگیری‌های مسلحانه و

^۱. UNICEF

نیروهای مسلح، جلوگیری از شکنجه و رفتارهای غیرانسانی نسبت به کودکان، منع مجازات اعدام یا حبس ابد کودکان، منبع بازداشت و حبس خودسرانه و غیرقانونی کودکان، ضرورت جداسازی زندان کودکان از زندان بزرگسالان، لزوم حمایت از کودکانی که در معرض خطر بهره‌کشی یا سوء استفاده قرار دارند و... از جمله مقرراتی هستند که در راستای حق برخورداری از حمایت برای کودکان مقرر شده است. همان طوری که ملاحظه می‌شود سوء استفاده از اطفال به طرق مختلف یکی از مواردی است که بایستی در برابران از حق کودکان حمایت شود اما این سوء استفاده موارد و نمودهای مختلفی دارد که یکی از موارد مهم آن در قاچاق مواد مخدر است. هدف این مقاله بررسی تأثیر سوء استفاده از اطفال در قاچاق مواد مخدر بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران است. روش تحقیق حاضر کیفی است. همچنین برای گردآوری داده‌های مقاله از منابع کتابخانه‌ای (کتاب، مقالات، رساله کارشناسی ارشد و دکتری تخصصی و...) استفاده شده است که در این روش با مطالعه مطالب و فیش‌برداری و در نهایت تجزیه و تحلیل آن‌ها به بررسی موضوع مورد مطالعه پرداخته می‌شود.

طفل از نظر حقوقی

ارائه تعریفی که بتواند تمامی جنبه‌های حیات اجتماعی و به ویژه حقوقی اطفال را در دنیای امروز در برگیرد به هیچ وجه آسان نیست. می‌دانیم که حقوق در فضای حق و تکلیف تنفس می‌کند و در ه دو زمینه‌ی حق و تکلیف یا اختیار و مسئولیت به دشواری می‌توان از یک معیار سنی واحد که ابعاد حقوقی حیات انسان را پوشش دهد فارغ کرد، با این حال تعریف مفهوم کودک بسیار مهم است. کودک در لغت به چند معنی آمده است:

- ۱- کوچک و صغیر، موجودی که از بدو تولید برای رشد و ادامه حیات به مبحث و حمایت نیاز دارد.
- ۲- فرزندی که به حد بلوغ نرسیده؛ پسر یا دختر که همان طفل است. جمع آن کودکان است.

در قرآن و متون فقهی و روایی کلماتی مانند طفل، صبی، صغیر و ولد معادل کلمه کودک می‌باشند که ادامه به آن‌ها اشاره خواهد شد. در اصطلاح فقها، دوران کودکی که نخستین دوره زندگی انسان است، ایامی است که با ضعف و ناتوانی شروع و به مرور زمان با قوا و نیرومندی او توأم می‌شود. این دوران به طور اعم از انعقاد نطفه در رحم مادر شروع و به طور اخص با تولد آغاز می‌گردد؛ بنابراین کودک یا صغیر وصفی است در انسان که از زمان ولادت او آغاز شده و تا زمانی که به بلوغ و رشد نرسیده ادامه می‌یابد. در یک تقسیم‌بندی دیگر کودک را می‌توان طی دو دوره مورد مطالعه قرار داد؛ دوره قبل از تمیز و دوره بعد از تمیز و تشخیص. فقهای اسلامی تمیز را چنین تعریف کرده‌اند که در این دوره فرد به طور اجمالی از مقتضای عقود و معاملات سردر می‌آورد و پس از آن در آستانه بلوغ قرار می‌گیرد و مسئولیت‌پذیری وی آغاز می‌گردد (Ameli, 1414. AH: 194). در قرآن کریم گاه از بعد تکوینی کودک به عنوان یکی از مراحل آفرینش انسان سخن به میان آمده است: «فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ... ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا»؛ همانا ما شما را نخست از خاک آفریدیم، آنگاه از آب نطفه آنگاه از خون بسته شده، سپس از پاره گوشت تمام و ناتمام... (تا در وقتی معین) طفلی را از رحم بیرون آوریم. (Hajj / 5). «وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ. ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ»؛ و همانا انسان را از عصاره‌ای از گل آفریدیم. سپس او را به صورت نطفه‌ای در جایگاهی استوار قرار دادیم. (Moumnon / 12/13). گاه به جنبه تشریحی و تربیتی آن اشاره شده: «إِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا»؛ و چون کودک شما به سن بلوغ رسیدند، باید از کسانی که

پیش‌تر از ایشان اجازه می‌گرفتند کسب اجازه کنند. (Noor/ 59) در این آیه به پایان دوره کودکی و آغاز دوران خطاب و تکلیف اشاره گردیده است. قرآن کریم روند خلقت انسان را مورد تأمل و توجه قرار داده تا انسان‌ها را در آن تعقل کنند. به نظر می‌رسد از دیدگاه قرآن آغاز کودکی از همان زمان انعقاد نطفه است و از همین زمان آثار حقوقی و مدنی مربوط به کودک آغاز می‌شود. مفهوم کودک از دیدگاه علما و فقهای اسلامی نیز قابل بررسی است. امام خمینی (ره) در این خصوص می‌فرماید: «صغیر (کودک) کسی است که به حد بلوغ نرسیده باشد و شرعاً محجور است و تصرفاتش در مال خودش نافذ نیست.» (Imam Khomeini, 2011: 21)

از نظر کنوانسیون حقوق کودک منظور از کودک افراد زیر ۱۸ سال هستند، مگر این که طبق قانون قابل اجرا در مورد کودک، سن بلوغ کمتر تشخیص داده شود؛ بدین ترتیب با توجه به کنوانسیون حقوق کودک، تنها کسانی مشمول مقررات کنوانسیون می‌باشند که به هجده سالگی نرسیده باشند. هم چنین سن بلوغ ارائه شده در ماده یک این کنوانسیون سن مطلق نیست؛ بلکه بر حسب قانون ملی کودک متغیر است؛ البته در صورتی که هجده سال کنوانسیون معیار بلوغ قرار گیرد. ظاهراً از نظر سند مذکور، این سن هم معیار بلوغ و هم معیار رشد فرد است. شروع کودکی در کنوانسیون حقوق کودک مشخص نیست و تدوین کنندگان کنوانسیون ۱۹۸۹ حقوق کودک، در نهایت موفق به تعریف دقیق و درستی از کودک نشده‌اند؛ البته این عدم توفیق را باید ناشی از مشکل بودن و یا حتی ناممکن بودن آن در شرایط نظام‌های حقوقی کشورهای متنوع دانست.

در نهایت کنوانسیون هجده سال را صرفاً به عنوان یک معیار احتمالی مطرح کرده است؛ البته توجه به هجده سال در اسناد حقوق بشری چندان هم بی سابقه نبوده است؛ برای مثال میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی در بحث از مجازات اعدام، خواستار عدم تحمیل چنین مجازاتی در مورد مجرمان زیر هجده سال می‌شود؛ زیرا این میثاق به دنبال طرح این ایده است که مجرمان زیر هجده سال به دلیل کودکی و صغر سن با افراد بالغ (که از دید این سند افراد بالاتر از هجده سال هستند) از نظر مسئولیت کیفری متفاوت است (Seyedfatemi, 2010: 47). نگاهی اجمالی به نظام‌های حقوقی کشورهای مختلف و برخورد بسیار متفاوت آن‌ها در مورد سن مسئولیت مدنی و کیفری کودکان نشان از عدم توافق جهانی بر سن کودک دارد.

مواد مخدر و امنیت ملی کشورها از نظر کاستلز

جنایت سازمان یافته سوداگرانه بعد جدید شکل‌های سنتی تر جنایت سازمان یافته است که همزمان با تغییرات ژئوپلیتیک و تجدید ساختار فناوری در جامعه بین المللی به وجود آمده است که با هدف قرار دادن اقتصاد و امنیت دولت‌ها به ویژه در جهان سوم کارآمدی و توسعه اقتصادی آن‌ها را با چالش مواجه می‌کند. سازمان‌های جنایی بین المللی برای تقسیم مناطق جغرافیایی و توسعه راهبردهای بازار به موافقت‌نامه‌هایی نیز دست یافته‌اند و تهدیدی برای دموکراسی - مشروعیت و موازنه اقتصادی و مالی دولت محسوب می‌شوند. قاچاق مواد مخدر و اسلحه مهم‌ترین بخش فعالیت این سازمان‌ها است. کسانوسترای سیسیل، مافیای امریکا - کارتل‌های کلمبیایی، کارتل‌های مکزیکی، شبکه‌های جنایی نیکاراگوئه، یاکوزای ژاپن، تراپاد چینی، مافیای روسیه، قاچاقچیان هروئین در ترکیه، پوسس جامائیکا از نمونه‌های این سازمان‌ها به شمار می‌روند. این سیستم از طریق پول‌شویی به میزان فراوان و

طرح‌های اقتصادی پیچیده به اقتصاد رسمی پیوند می‌خورد و یک عنصر گریز پا را در یک اقتصاد جهانی شکننده تشکیل می‌دهد (Castells, 2010: 226).

در عصر جهانی شدن و گسترش فناوری‌های جدید ارتباطی سازمان‌های جنایی نیز فعالیت خود را به فراسوی مرزها و استقرار در مناطق کم‌خطرتر و تحت کنترل و دارای تقاضای زیاد مستقر کرده‌اند و سازمان‌های جنایی از طریق ترتیبات پیمانکاری فرعی و همکاری‌های مشترک به ایجاد اتحادهای استراتژیک برای همکاری و نه درگیری ترغیب شده‌اند. جریان مالی نشأت گرفته از این فعالیت‌ها بالای ۵۰۰ میلیارد دلار و حتی تا یک تریلیون دلار تخمین زده می‌شود. این سازمان‌ها جنایی دارای تاریخی طولانی بوده و با فرهنگ کشورها و مناطق خاص مرتبط هستند و هر یک دارای ایدئولوژی‌ها، معیارهای انتخاب و مکانیسم همبستگی خاص خود را دارا است. این سازمان‌های جنایی بنابراین ریشه در فرهنگ دارند و شبکه‌سازی جنایی به آن‌ها امکان می‌دهد تا در روزهای سخت با فرار از کنترل‌های دولتی خاص به بقای خود ادامه دهند و کارشان رونق بگیرد. حتی در بعضی کشورها مانند ایتالیا ارتباط مافیای سیسیل با حزب دموکرات مسیحی ایتالیا (آندره ثوتی) به مافیا امکان داده تا حضور خود را در سراسر کشور گسترش دهد. ترایاد، مافیای چینی نیز ریشه در قومیت و تاریخ چین دارد. این سازمان در قرن ۱۶ در قالب یک جنبش مقاومت در جنوب چین پدید آمد و پس از انقلاب کمونیستی از چین گریختند و در سراسر جهان به ویژه آمریکا پخش شدند. علاوه بر قاچاق مواد مخدر اقتصاد جنایی قلمرو خود را تنوع بخشیده که کنفرانس ۱۹۹۴ میلادی سازمان ملل فهرستی از این فعالیت‌ها را ارائه داده است:

۱- قاچاق اسلحه ۲- قاچاق مواد هسته‌ای ۳- قاچاق مهاجران غیر قانونی ۴- قاچاق زنان و کودکان ۵- قاچاق اعضاء بدن ۶- تطهیر پول‌های کثیف (Ibid., 2010: 226).

سرمایه جنایی برای تطهیر شدن و عدم ردیابی نیازمند جابجایی از یک موسسه مالی به موسسه دیگر، از یک ارز به ارز دیگر، از مستغلات به صنعت است و بنابراین بی‌ثبات و متمایل به ریسک کردن است و همین ویژگی‌ها عامل مهم ناپایداری سرمایه بین‌المللی و بازارهای سرمایه شده است. در اقتصادهایی مانند کلمبیا، پرو، بولیوی و نیجریه حجم سرمایه فعالیت‌های جنایی عامل تعیین‌کننده برای فرایندهای کلان اقتصادی است. دولت‌ها برای مبارزه با این وضعیت به محدود کردن آزادی‌های دموکراتیک، مهاجرت ستیزی، بیگانه ستیزی، تضعیف رواداری و تساهل می‌پردازند. رشوه دادن و ارباب پلیس و قضات و مقامات رسمی دولت نیز از آثار این پدیده است. فساد سیاست‌های دموکراتیک به معنی تأمین نیازهای مالی نامزدهای انتخاباتی و احزاب سیاسی فرصت مناسبی را برای فعالیت سیاسی گروه‌های سازمان یافته تبهکار فراهم می‌کند. از یک طرف اصول و به هم پیوستگی این شبکه‌های جنایی ناشی از هویت فرهنگی است که پایه اعتماد و ارتباط در درون شبکه است. در واقع سطح بالای مشارکت و درک در سازمان جنایی بر پایه تاریخ و فرهنگ و سنت استوار است. گذشته از این مبنای فرهنگی تبهکاران جسور و موفق به سرمشق نسل جوان تبدیل شده است. فرهنگ گروه‌های تبهکار به واسطه‌ی انعکاس در رسانه‌ها و محصولات رسانه‌ای تقویت می‌شود (Ibid., 2010: 283).

به عنوان مثال صنعت مواد مخدر از دهه ۱۹۷۰ میلادی اقتصاد و سیاست امریکای لاتین را دگرگون ساخته است؛ که این وضعیت عمدتاً پیرامون تولید، فرآوری و صادرات کوکا و کوکائین متمرکز شده است. ویژگی‌های صنعت قاچاق مواد مخدر عبارت‌اند از:

۱- متکی به تقاضا و معطوف به صادرات است. مهم‌ترین بازار آن ایالات متحده است ۲- این صنعت بین‌المللی شده و یک تقسیم کار بسیار دقیق بین مکان‌های مختلف صورت گرفته است. تولید برگه کوکائین در منطقه آند و تبدیل آن به خمیر و عصاره‌ی کوکائین در کشورهای مختلف مثل پرو، بولیوی، اکوادور، کلمبیا و ... انجام می‌شود. ۳- عنصر حیاتی کل صنعت مواد مخدر سیستم تطهیر پول است ۴- انجام مجموعه معاملات به اعمال خشونت مفرط متکی است که شبکه‌های مواد مخدر سازمان‌هایی را برای رعب و وحشت ایجاد می‌کنند ۵- این صنعت برای فعالیت در تمام نقاط سیستم به فساد و نفوذ در محیط نهادی نیازمند است. قاچاقچیان مواد مخدر باید مقامات محلی و ملی، پلیس، گمرک، قضات، سیاستمداران، بانکداران، متخصصان شیمی، شبکه‌های حمل و نقل، روزنامه نگاران، صاحبان رسانه‌ها و تجار را به فساد کشند یا مرعوب سازند. قاچاق مواد مخدر از کشورهای امریکای لاتین به بازار ایالات متحده که باعث شده که مقابله با قاچاق مواد مخدر در محل عرضه در رأس سیاست‌های ایالات متحده در امریکای لاتین قرار گیرد. این مقابله ناممکن روابط ایالات متحده با امریکای لاتین را از شکل امپریالیسم قدیمی به جستجوی دیوانه‌وار دشمنی گریزپا دگرگون ساخته است. هر چند بعضی از محققان همچون سارمیتو رشد کلمبیا را با پول‌های ارسالی از خارج و سرمایه‌گذاری پول‌های به دست آمده از مواد مخدر مرتبط می‌دانند اما در واقع شهرهای مرزی محل تولید مواد مخدر به دلیل ناامنی دائمی تنها دارای درآمد بالا هستند نه شرایط زندگی توسعه یافته و همیشه آماده جابجایی و اقامت مجدد هستند. تروریسم، جو خشونت و بی‌ثباتی سیاسی ناشی از فشارهای متضاد قاچاقچیان مواد مخدر و دولت ایالات متحده از دیگر نتایج منفی این پدیده بر توسعه‌ی کشورهای این منطقه است (Ibid., 2010: 322).

سوء استفاده از اطفال در قاچاق مواد مخدر^۱

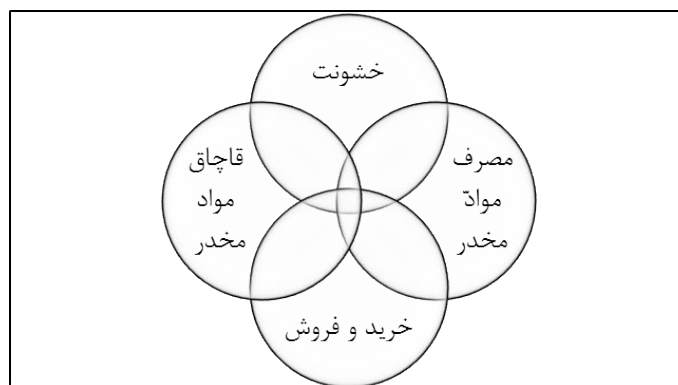
همواره بزهداران و قاچاقچیان جلوتر از قانون حرکت می‌کنند به علاوه خرده‌فروشان و شبکه‌های توزیع مواد مخدر درون شهری نیز از سیستم‌های مخبر قوی و همچنین امکانات مناسبی برخوردار هستند. برخلاف تصور عموم مردم که فکر می‌کنند استفاده از شیشه در اولویت نخست قرار دارد اما مطابق گزارش‌ها، تریاک در جایگاه اول مصرف معتادان در ایران قرار گرفته است. به عبارت بهتر طبق گزارش سالانه مواد مخدر در سازمان ملل در سال ۲۰۱۰، مصرف کنندگان مواد مخدر به ترتیب بیشتر به تریاک با ۴۰۱۳۹۵ کیلوگرم، حشیش و گراس با تقریباً ۷۰ هزار کیلوگرم، هروئین با تقریباً ۲۷ هزار کیلوگرم، مورفین و ترکیبات آن با تقریباً ۸ هزار کیلوگرم، متامفتامین (شیشه) تقریباً ۱۴۰۰ کیلوگرم، ماریجوانا تقریباً ۱۰۰۰ کیلوگرم و کوکائین با تقریباً ۲۰ کیلوگرم، گرایش دارند هر چند که ۸۴ درصد از این مصرف کنندگان استفاده از دخانیات را هم در کارنامه خود دارند. براساس آخرین آمارهای اعلامی از سوی پلیس و ستاد مبارزه با مواد مخدر روزانه ۱۳۶۹ کیلوگرم مواد مخدر در کشور کشف شده و در این رابطه هر

^۱. Abuse of children in drug trafficking

ساعت به طور میانگین ۲۷ پرونده در رابطه با معتادان خطرناک و قاچاقچیان در نیروی انتظامی تشکیل می‌شود. براساس آخرین پایش انجام شده توسط ستاد مبارزه با مواد مخدر یک میلیون و ۳۲۵ هزار ایرانی به مواد مخدر اعتیاد دارند. آماري که باید به ان براساس گفته فرمانده نیروی انتظامی ۷۰۰ هزار مصرف کننده تفننی را نیز اضافه کرد. معتادانی که میانگین سنی آنها ۲۱ سال اعلام شده است. در حال حاضر انتقال مواد مخدر در قالب جاسازی یا در کانتینرهای ترانزیتی انجام می‌شود. اما جرائم مرتبط با تجارت مواد مخدر همانند قتل، آدم ربایی و شرارت کاهش چشمگیری یافته است. براساس آمارهای سازمان پزشکی قانونی در سال ۹۱ روزانه ۱۱ معتاد به علت سوء مصرف مواد مخدر جان خود را از دست داده‌اند. در خصوص سوء استفاده از اطفال در خرید و فروش و قاچاق مواد مخدر باید بیان کرد که بر اساس کنوانسیون ۱۹۸۸ سازمان ملل متحد برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان، استفاده از کودکان در عرصه حقوق کیفری مواد مخدر از علل تشدید جرم دانسته می‌شود که ایران در سال ۱۳۷۰ به کنوانسیون یاد شده بر اساس تصویب مجلس شورای اسلامی ملحق شده است (Porio and Crisol, 2004: p.2).

اطفال به عنوان آسیب‌پذیرترین قشر اجتماع، از جمله افرادی محسوب می‌شوند که در صورت وجود بسترهای نامناسب، بیشترین خسارت‌ها را (اعم از مادی و معنوی) متحمل می‌شوند. طیف سنی گروه‌های مختلف به طور یکسان در معرض سوء مصرف مواد مخدر قرار ندارند، بلکه با افزوده شدن بر سن افراد، زمینه‌های سوء مصرف، سیر نزولی پیدا می‌کند؛ فلذا در این خصوص آسیب‌پذیری در قشر اطفال بیشتر مشهود است؛ زیرا اطفال به دلیل قرار گرفتن در طیف سنی پایین‌تر، از تشخیص شدت و جدی بودن خطرهای اجتماعی عاجز هستند و با دیدی وارونه نسبت به این مسأله نگاه می‌کنند. به این صورت که از یک سو، احتمال گرفتاری خویش را کمتر از آنچه که است، تخمین می‌زنند و از سوی دیگر، توانایی خویش را جهت کنار آمدن با این خطر و آسیب‌پذیر بودن در مقابل آن، بیشتر از آنچه که واقعیت دارد، تصور می‌نمایند.

در سال‌های پیش ارتباط اطفال با مواد مخدر موضوع مهمی محسوب نمی‌شد، همچنان که این موضوع در کنوانسیون‌ها و اعلامیه‌های آن زمان منعکس نشده بود، اما امروزه نرخ بالای استفاده غیر مجاز از مواد مخدر توسط اطفال، زنگ خطر جهانی است که از یک سو تعالی اطفال و همچنین رفاه و سعادت آنان و از سوی دیگر، اقتصاد ملی و نظم اجتماعی را تهدید می‌کند.

نمودار شماره ۱- انواع آسیب پذیری کودکان در برابر مواد مخدر

Source:(<http://www.risstudies.org>)

اسناد سازمان ملل متحد نیز در زمینه اطفال، اشاره مؤکد به مبارزه با مواد مخدر و همچنین جرائم مرتبط با آن دارد. امروزه سوء استفاده از اطفال در قاچاق مواد مخدر به صورت فزاینده‌ای رشد یافته تا جایی که اشتغال به قاچاق مواد مخدر توسط اطفال، زیر نظر افراد مسن و با سابقه از اشتغالات شایع انحرافی و غیر قانونی اطفال درآمده است. این اطفال به علت سبکی وزن و چابک بودن در پیمودن سریع کوچه‌ها و خیابان‌ها، جهت انتقال پیام‌ها و حمل موادی چون کوکابین و حشیش تحت عناوینی چون هواپیما به خدمت گرفته می‌شوند. این پدیده خصوصاً در کشورهای در حال توسعه، متأثر از شرایط نامناسب اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و آموزشی آن جوامع و به لحاظ وضعیت آسیب‌پذیری اطفال، به صورت جرائم سازمان یافته بین المللی درآمده است و عمده‌ترین گروه اطفال آسیب‌پذیر جهت به کارگیری در خرید و فروش و قاچاق مواد مخدر، خصوصاً در قالب سازمان یافته، اطفال بزه دیده هستند (Dowdney, 2003: p. 123).

ایران و قاچاق مواد مخدر

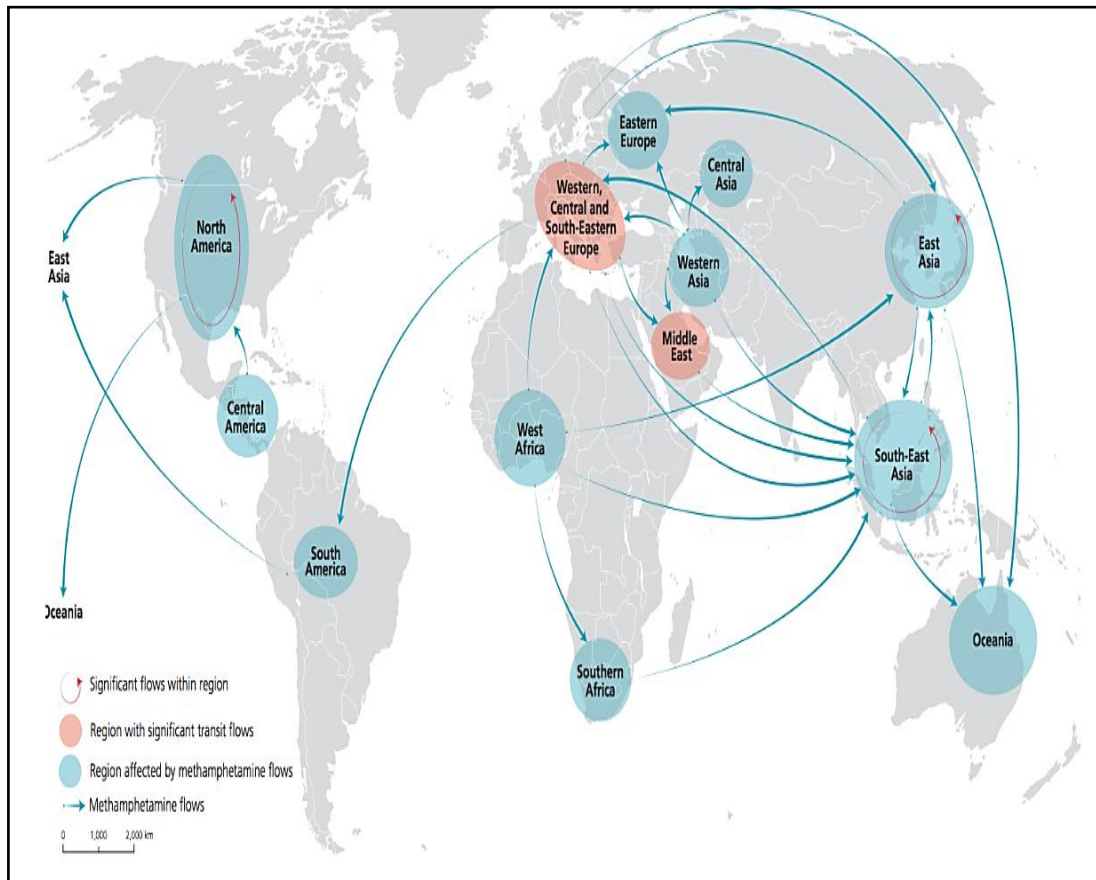
در ایران ۲۰ درصد قتل‌ها، ۵۵ درصد طلاق‌ها، ۶۵ درصد همسرآزاری‌ها و ۶۰ درصد جمعیت کیفری زندان‌های کشور به افراد مرتبط با مواد مخدر اختصاص دارد. موقعیت ایران، نه تنها در منطقه جنوب غرب آسیا بلکه در جهان، به لحاظ قرار گرفتن در مجاورت بزرگ‌ترین کانون تولید مواد افیونی در جهان آسیب‌پذیرترین شرایط را در میان کشورهای جهان دارد. نزدیک ۸۰ درصد مواد افیونی جهان که به صورت غیرقانونی مصرف می‌شود، در افغانستان تولید می‌شود (گزارش دفتر مقابله با جرم و مواد مخدر سازمان ملل UNODO) و لااقل ۵۰ درصد آن به قصد ترانزیت و یا مصرف وارد کشور ما می‌شود (Ghonjy, 2014: 25). در گزارشی دیگر دفتر مبارزه با جرائم و مواد مخدر سازمان ملل متحد آمده است که از مجموع مواد مخدر تولید شده در افغانستان؛ ۵۳ درصد از طریق ایران، ۳۳ درصد از مسیر پاکستان و ۱۵ درصد از طریق کشورهای آسیای میانه به ویژه تاجیکستان به دیگر کشورها قاچاق می‌شود.

در حال حاضر میانگین سن معتادان به حدود ۲۰ سال رسیده یعنی از حدود ۲۳.۵ در سال‌های گذشته به ۲۰ سال کاهش یافته است. تحقیقات انجام شده در این گزارش نشان می‌دهد کودکان خیابانی در مقایسه با افراد دیگر مصرف الکل بالاتری دارند و مواد مصرفی در آنها نیز احتمالاً بالاتر از جمعیت زیر ۱۸ سال است به طوری که در گزارش به دست آمده ۱۷.۳ درصد کودکان خیابانی حداقل یک بار در عمر مصرف الکل داشته و ۷ درصد کودکان خیابانی حداقل یک بار مصرف یکی از مواد مخدر را تجربه کرده‌اند. براساس گزارش بدست آمده سن شروع مصرف مواد تا سال ۸۶ از ثبات معناداری بین ۲۳ تا ۲۴ برخوردار بوده است اما طرح ملی شیوع شناسی مواد مشخص می‌کند که طی مدت ۶ سال سن مصرف از ۲۴ به ۲۱ رسیده یعنی ۳ سال کاهش داشته است و این خود نگران کننده است.

بدین ترتیب بر اساس آمار اعلام شده می‌توان گفت که سالانه حدود ۵ هزار تن مواد مخدر به صورت قاچاق از مبادی مرزی شرق ایران وارد این کشور می‌شود. در سه دهه اخیر، بزرگ‌ترین کانون کشت خشخاش و تولید مرفین و هروئین در جهان، در منطقه موسوم به هلال طلایی (افغانستان و پاکستان) فعال بوده است. البته لازم به توضیح است که ایران هم قبل از پیروزی انقلاب اسلامی به لحاظ این‌که در کشت خشخاش فعال بود، در زمره کشورهای هلال طلایی قرار داشت؛ اما پس از پیروزی انقلاب برابر لایحه قانونی شورای انقلاب اسلامی کشت

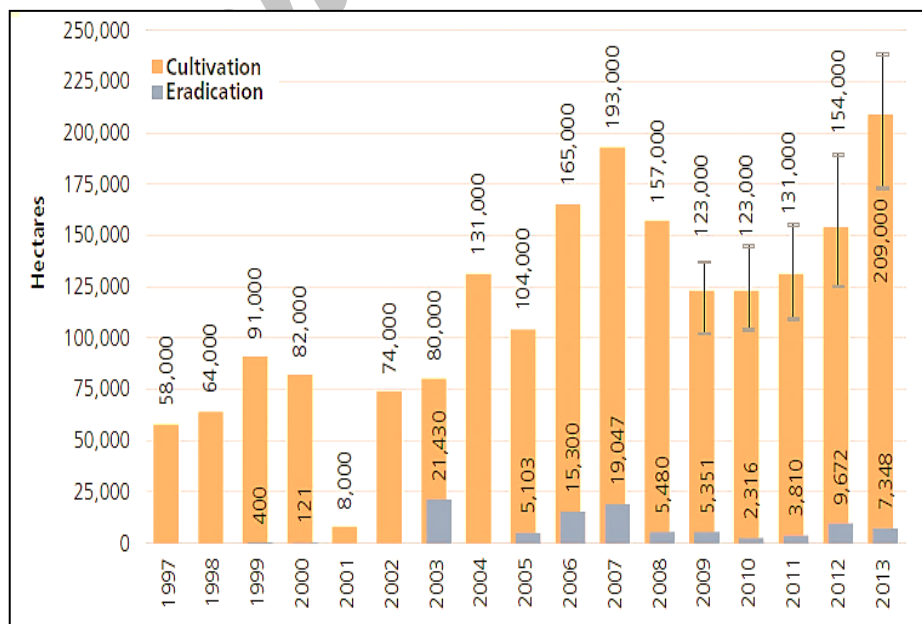

خشخاش و تولید مواد مخدر به طور کلی ممنوع اعلام شد و تاکنون نیز این ممنوعیت ادامه داشته است.
(Ghadamgahi and others, 2010: 120)

نقشه شماره ۱- موقعیت ایران در مسیرهای تولید مواد مخدر

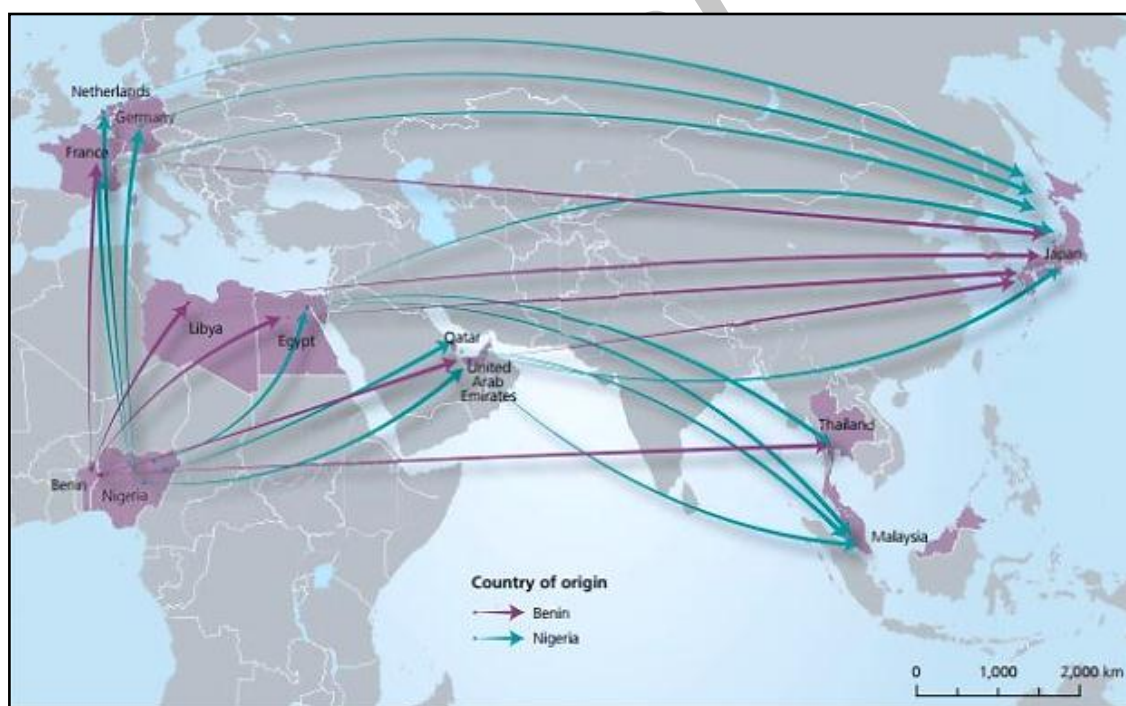
Source:(<http://www.fardanews.com>)

نمودار شماره ۲- آمار تولید سالانه مواد مخدر در افغانستان از ۱۹۹۷ تا ۲۰۱۳

Source:(<http://www.fardanews.com>)

تا قبل از سال ۱۳۵۸ حدود ۳۵ هزار هکتار از زمین‌های کشاورزی زیر پوشش کشت خشخاش بود، اما بعد از این سال تریاک کوپنی (پارانه‌ای) برچیده شد و این کار تقویت مافیای و قاچاقچیان مواد مخدر را در پی داشت. هر چند که نمی‌توان بر تصمیم انقلابی آن زمان ایرادی وارد کرد اما باید گفت این تصمیم هزینه‌های فراوانی به کشور تحمیل کرد. پس از این اقدام و میان سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۹۳ میزان ورود تریاک در ایران از ۱۱ تن در سال ۵۸ به ۷۸۶ تن در سال ۹۳ افزایش یافت و باندهای متلاشی شده مواد مخدر در این دوره از ۱۴۲ باند به ۲ هزار و ۹۷۱ باند رسید. ایران، به خاطر قرار گرفتن در مجاورت بزرگ‌ترین کانون تولید مواد مخدر و همچنین واقع شدن در مسیر ترانزیت نزدیک یک دوم مواد تولیدی افغانستان، حساس‌ترین موقعیت ژئوپلیتیکی را در میان سایر کشورهای منطقه و حتی جهان دارد. سرزمین ایران مناسب‌ترین و تقریباً آسان‌ترین و نزدیک‌ترین مسیر قاچاق مواد مخدر به قصد کشورهای اروپایی است (Ghadamgahi and others, 2010: 421). بحث مواد مخدر به عنوان یکی از پنج تهدید، جامعه جهانی را در معرض خطر قرار داده است. براساس آمارهای جهانی میزان درآمد این مواد در دنیا معادل یک هزار و ۵۰۰ تا ۲ هزار میلیارد تومان است. اگرچه بسیاری از کشورها از تجارت آن بهره می‌برند اما باید گفت آسیب‌های گسترش مواد مخدر در دنیا بیش از درآمد آن است چنانکه شمار معتادان دنیا رقمی بیش از ۳۰۰ میلیون تن است. تعداد قاچاقچیان بزرگ ایران معدود است اما همین افراد سالانه ۹ هزار میلیارد تومان درآمد کسب می‌کنند.

نقشه شماره ۲- ایران و موقعیت مراکز تولید مواد مخدر

Source: (idpc.net)

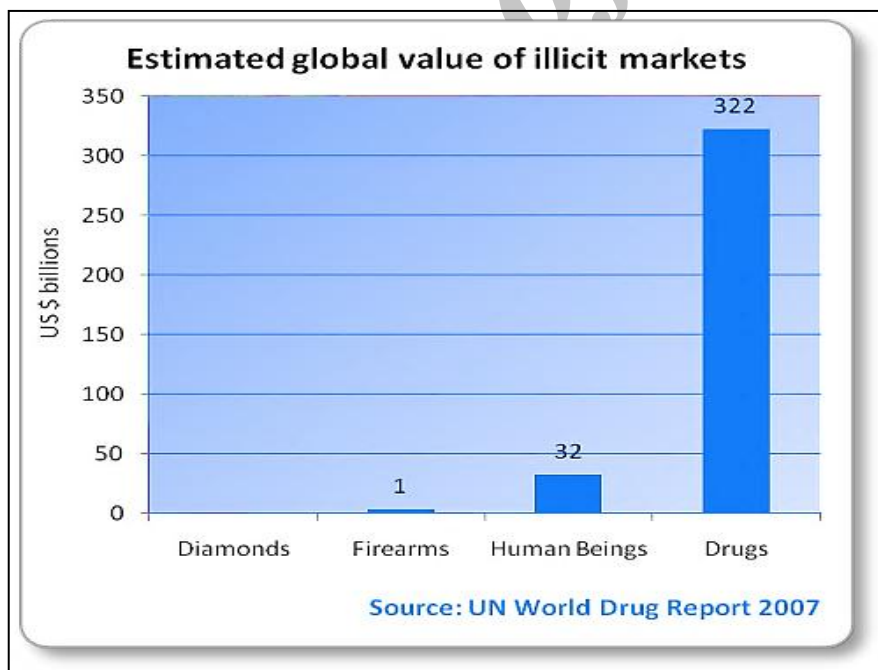
طولانی بودن مرز شرقی ایران با کشور افغانستان و پاکستان (نزدیک ۲۰۰۰ کیلومتر) و وضع توپوگرافی خاص مرز و حاشیه مرز شرقی از سمت ایران، کنترل مرز را در جلوگیری از ورود کاروان‌های قاچاق مواد مخدر با مشکل مواجه کرده است. این در حالی است که تاکنون اقدامات مهندسی متنوعی در نوار مرز انجام شده است و همچنین بیش از ۵۰ هزار نفر از نیروهای انتظامی در قالب قرارگاه‌های عملیاتی- تاکتیکی و هنگ‌های مرزی و

دسته‌های مبارزه با مواد مخدر در برخورد با ناامنی‌های ناشی از ورود و حمل مواد مخدر مشغول خدمت‌اند؛ و لیکن همچنان با ورود مواد مخدر به داخل کشور مواجه هستیم.

جمهوری اسلامی ایران به همراه چین پس از فدراسیون روسیه دارای بیشترین همسایه (۱۵ کشور) در جهان است (Mohammadi, 2004: 182). چنین موقعیتی فضای سرزمینی ایران را برای ورود انواع مواد مخدر اعم از طبیعی و صنعتی و همچنین خروج مواد طبیعی مانند مواد افیونی و حشیش مستعد کرده است و از این‌روست که کشور ما همواره به عنوان مناسب‌ترین کشور ترانزیت به حساب می‌آید. محروم بودن استان‌های شرقی و نبود فرصت‌های شغلی، بستر مناسبی را برای روی آوردن افراد به قاچاق مواد مخدر فراهم کرده است.

۵- قاچاق مواد مخدر و امنیت ملی ایران

قاچاق مواد مخدر به امنیت اقتصادی و اجتماعی جمهوری اسلامی ایران آسیب وارد کرده است. بر اساس آمار اعلام شده، سود قاچاقچیان از تجارت مواد مخدر در دنیا بین ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ میلیارد دلار است. با وجود چنین بازار مناسبی که در سطح جهان پررونق‌ترین تجارت پس از تجارت اسلحه است، بسیاری از افراد سودجو ترجیح می‌دهند که در این تجارت شوم وارد شوند. برخی کشورهای منطقه نیز که به طرق مختلف اقدام به جذب سرمایه‌های در گردش در این زمینه می‌کنند، به این تجارت دامن می‌زنند (Threat of drug trafficking to the national security of the Islamic Republic of Iran, 2014: 49-61).

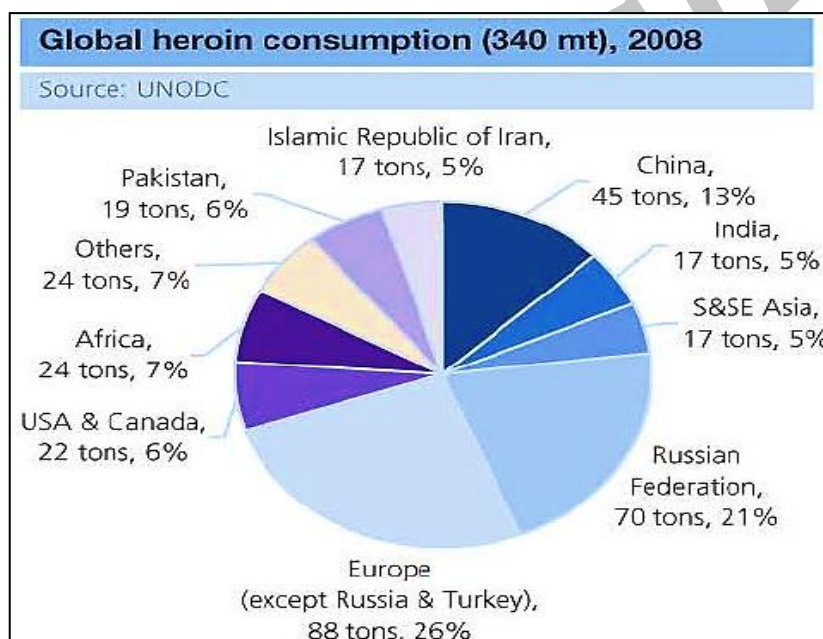
نمودار شماره ۳- سود قاچاقچیان از تجارت مواد مخدر در جهان

Source: (<http://www.globalissues.org>)

قاچاقچیان بین‌المللی مواد مخدر با شگردهای مختلف و حتی تأسیس شرکت‌های پوششی و برخی فعالیت‌های به ظاهر اقتصادی، پول خود را به صورت قانونی وارد نظام بانکداری این کشورها می‌کنند. این امر ضمن خدشه وارد کردن به امنیت اقتصادی ایران، سبب دور شدن نیروی انسانی از فعالیت‌های اقتصادی مشروع و تضعیف شدید سرمایه‌های بومی و محلی می‌شود و امکان انباشت سرمایه را در این مناطق به حداقل می‌رساند.

از سوی دیگر قاچاق مواد مخدر از ایران موجب گسترش مصرف این مواد در داخل کشور نیز می‌شود. سوداگران مرگ بخشی از مواد قاچاق را در داخل مرزهای ایران توزیع می‌کنند. آمارها نشان می‌دهد که بیش از ۶۰ درصد جرائمی که در ایران اتفاق می‌افتد در ارتباط با مواد مخدر است.

از سوی دیگر قاچاق مواد مخدر از ایران موجب گسترش مصرف این مواد در داخل کشور نیز می‌شود. استان‌های کرمان، مازندران، خوزستان، آذربایجان غربی، لرستان، سیستان و بلوچستان، کرمانشاه، فارس، تهران، خراسان رضوی، قم و البرز به ترتیب بالاترین نرخ شیوع اعتیاد در را دارا هستند. تریاک و شیشه پرمصرف‌ترین مواد مخدر در کشور محسوب می‌شوند. ماده مخدر مصرفی از سوی معتادان در سال ۹۰ به ترتیب ۵۵ درصد تریاک، ۲۶ درصد شیشه، ۱۶ درصد کراک افغانی، ۸ درصد هروئین، ۶ درصد حشیش و ۳ درصد اکستازی است. سوداگران مرگ بخشی از مواد قاچاق را در داخل مرزهای ایران توزیع می‌کنند. آمارها نشان می‌دهد که بیش از ۶۰ درصد جرائمی که در ایران اتفاق می‌افتد در ارتباط با مواد مخدر است (Ibid., 2014: 41-69).

نمودار شماره ۴ - آمار سوء مصرف مواد مخدر در ایران

Source: <http://vision1404.ir>

علاوه بر این اکنون اصلی‌ترین دلیل ناامنی در جنوب شرق ایران، گروه‌های مسلح مواد مخدر هستند. به همین دلیل جمهوری اسلامی ایران برای جلوگیری از قاچاق مواد مخدر علاوه بر صرف هزینه‌های هنگفت، ناگزیر بخش زیادی از توان امنیتی خود را نیز در این راه صرف می‌کند. تاکنون از دل تجارت مواد مخدر، صدها شرور و تروریست پرورش یافته‌اند که بارها به امنیت ایران آسیب وارد کرده‌اند.

در دهه‌های اخیر بخشی از منابع مالی گروه‌های تروریستی در منطقه از طریق قاچاق مواد مخدر تأمین شده است. گروهک تروریستی عبدالمالک ریگی و باقیمانده‌های آن گروه از اصلی‌ترین تاجران مواد مخدر در جنوب شرق ایران هستند. مواد مخدر منبع مالی این گروه‌ها محسوب می‌شود که در خرید اسلحه و جذب نیرو به آن‌ها بسیار کمک می‌کند. محموله‌های عمده و بزرگ مواد مخدر گاه به‌وسیله کاروان‌های مجهز به دستگاه‌های پیشرفته مخابراتی،

دوربین‌های دید در شب، انواع سلاح‌ها و بعضاً موشک‌های سبک ضد هوایی به همراه نفرات آموزش دیده و آشنا به منطقه وارد ایران می‌شوند.

از این‌رو مقابله با آنان هزینه‌های هنگفتی را به کشور تحمیل کرده است. مرز ۱۲۹۵ کیلومتری ایران با پاکستان و افغانستان و نیز مرزهای آبی جنوب ایران در معرض تهدید و نفوذ باندهای قاچاق مواد مخدر قرار دارند. وضعیت طبیعی نقاط مرزی و ضعف دولت‌های مرکزی کشورهای همسایه، سهولت بیشتری برای قاچاقچیان فراهم می‌کند، به همین دلیل جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با ورود مواد مخدر ناچار است هزینه‌های زیادی برای کنترل و انسداد مرزها صرف کند. احداث صدها کیلومتر خاکریز، انسداد ده‌ها تنگه و گذرگاه با بتون آرمه، حفر صدها کیلومتر کانال، احداث بیش از هزار پاسگاه مرزی و ایجاد صدها برجک دیده‌بانی از جمله اقدامات ایران در این زمینه بوده است (The global drug trade; the impact of drug trafficking on the security of Iran, 2015: See (http://news.irib.ir/archive/item/66841).

۱- نفوذپذیری مرزها

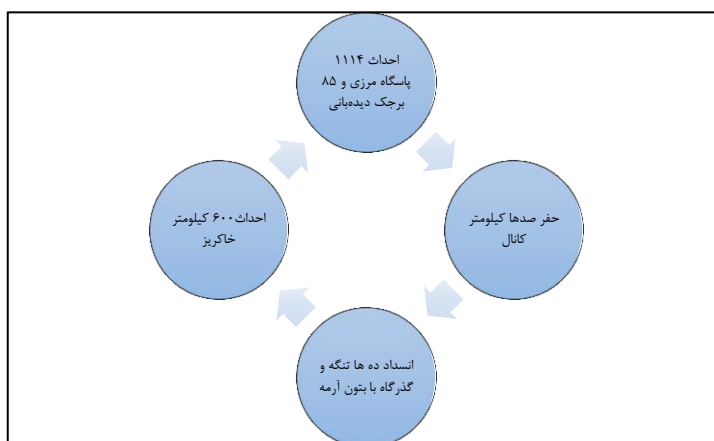
با توجه به از بین رفتن زمینه‌های تولید مواد مخدر در داخل (اعم از کشت و یا تبدیل تریاک به هرویین) و ورود تمامی این مواد از خارج کشور، مسئله مرز و مواد مخدر از یکدیگر جدایی ناپذیرند. از سوی دیگر باید گفت حفظ امنیت مرزها و نفوذ ناپذیری آن، یکی از شاخص‌های امنیت هر کشوری محسوب می‌شود و افزایش قاچاق مواد مخدر به چند صورت امنیت مرزها و نفوذناپذیری آن را تهدید می‌کند.

۱- افزایش تعداد درگیری‌ها و تلفات

هم اینک محموله‌های عمده و بزرگ مواد به‌وسیله کاروان‌های بزرگ مجهز به تجهیزات مدرن مانند دستگاه‌های پیشرفته مخابراتی، دوربین‌های دید در شب، انواع سلاح‌ها و بعضاً موشک‌های ضد هوایی به همراه نفرات آموزش دیده و آشنا به منطقه وارد کشور می‌شوند. از این‌رو مقابله با آنان به سادگی گذشته امکان‌پذیر نیست. بنابر آمار موجود، پس از انقلاب تاکنون حدود ۲۵۰۰ نفر در مبارزه با قاچاق مواد مخدر دستگیر و حدود ۵۰۰۰ نفر جانباخت و مجروح شده‌اند. اغلب این تلفات به نواحی شرقی و جنوب شرق کشور مربوط می‌شود. چنین رقمی در جهان بی‌سابقه است و کمتر کشوری بدین شکل از نیروهای انسانی و منابع مالی خود در راه مبارزه با مواد افیونی سرمایه‌گذاری کرده است (Ahmadi-Pour and et al., 2011: 14 and 15).

۲- افزایش هزینه‌های کنترل مرز

مرز ۱۲۹۵ کیلومتری ایران با پاکستان و افغانستان و نیز مرزهای آبی جنوب کشور در معرض تهدید و نفوذ باندهای قاچاق مواد مخدر قرار دارند. وضعیت طبیعی نقاط مرزی و ضعف دولت‌های مرکزی کشورهای همسایه، سهولت بیشتری برای قاچاقچیان فراهم می‌کند. جمهوری اسلامی برای مقابله با ورود این محموله ناچار از صرف هزینه‌های بسیار برای کنترل و انسداد مرزها گردیده است. مجموع این هزینه‌ها بالغ بر ۵۶۱ میلیون دلار می‌شود (Interview with Secretary of the Narcotics presidential campaign, 27/04/77) ذیلاً به برخی اقدامات پرهزینه‌ای که با صرف ده‌ها میلیارد ریال انجام شده اشاره می‌گردد:

نمودار شماره ۴- اقدامات پرهزینه برای کنترل و بستن مرز

Source: (Inaugural Address of Secretary of the Headquarters for Combating Narcotics joint session of ECO member countries and organizations specialized in the fight against drugs, Tehran, November 1995

ارقام فوق در شرایطی بر اقتصاد جنگ زده و آسیب دیده ایران سنگینی می‌کند که سایر کشورها هزینه‌های بسیار کمتری به این مهم اختصاص می‌دهند. مثلاً کشور لهستان در سال ۱۹۹۳ تنها یکصد تا دویست هزار دلار به امر فوق اختصاص داده بود (Spring, 1993, p. 73).

۳- اعتیاد مأموران

واقعیتی که هرچند تلخ است اما ظریف و خطیر بودن مبارزه با مواد مخدر را نشان می‌دهد احتمال آلودگی مقابله‌کنندگان با این معضل است. سختی شرایط مأموریتی در نقاط صفر مرزی، مأموریت‌های طولانی مدت، استفاده و به‌کارگیری نیروهای بی‌انگیزه و به اصطلاح تبعیدی و در کنار آن شگردها و ترفندهای قاچاقچیان می‌تواند آلودگی پرسنل مقابله‌کننده را - که عمدتاً سربازان وظیفه هستند - به اعتیاد، اختلاس و ارتشاء و همدستی و تبانی با قاچاقچیان همراه آورد. تهدید عامل فوق از آن رو وجه مضاعف می‌یابد که بدانیم با توجه به کمبود امکانات و ابزار موجود، نیروی انسانی با انگیزه و متعهد همچنان از عوامل اصلی حفظ امنیت و مقابله با مصادیق نامنی مانند قاچاق کالا و مواد بوده و کشفیات انبوه و قابل توجه انجام شده عمدتاً مرهون همین عامل بوده است.

۴- تسهیل ورود سایر کالاهای قاچاق از مرزها

بررسی‌های به عمل آمده گویای وجود رابطه همبستگی میان قاچاق مواد مخدر و قاچاق کالا هستند. مناطق آلوده به مواد مخدر، آلوده به قاچاق کالا نیز بوده و از مسیرها و معابر مشترکی استفاده می‌شود. ورود کالاهای قاچاق، ضمن وارد آوردن ضربه سنگین به تولیدات داخلی، با تقویت روحیه قانون‌شکنی و مصرف‌گرایی نقش مؤثری در افزایش قاچاق و اعتیاد به مواد مخدر نیز ایفا می‌کند.

بنابر تحقیقات به عمل آمده بسیاری از قاچاقچیان بین‌المللی مواد مخدر نخست قاچاقچیان و حاملان کالاهای کوچک در مناطق مرزی کشور بودند که به تدریج به سودآوری و سهولت و امکان و راهکارهای قاچاق مواد مخدر پی برده و بدان روی آورده‌اند. در سال‌های اخیر همانند افزایش قاچاق مواد مخدر، قاچاق کالا نیز طی سال‌های اخیر رشد بالای ۱۵٪ داشته است (Iran's Islamic Republic News Agency, 29/04/77).

در حال حاضر برخی عناصر خرده‌پا، قاچاق مواد مخدر و کالا را هم زمان و توأمان انجام می‌دهند و به ویژه کالاهای پرسودی که مصادیق تهاجم فرهنگی محسوب می‌شوند مانند فیلم‌ها و عکس‌های مستهجن، دیسکت‌ها، آنتن‌های ماهواره و انواع مشروبات الکلی را به داخل وارد و در شبکه‌های منظم عرضه می‌کنند.

۵ - قاچاق مواد مخدر و افزایش رفت و آمدهای غیر مجاز

اکثر ترددکنندگان غیر مجاز برای خروج از کشور از معابر و مسیرهایی استفاده می‌کنند که مورد استفاده قاچاقچیان کالا و مواد مخدر است. چرا که دور از دسترس و خارج از کنترل بودن این مسیرها به وسیله قاچاقچیان محرز شده و گرنه آنان به حمل محموله‌های گران‌بهای خود از این مسیرها اقدام نمی‌کردند. طی سال‌های اخیر مرزهای سیستان و بلوچستان، آذربایجان غربی و مرزهای آبی جنوب کشور عمده‌ترین مسیرهای قاچاق مواد مخدر و در عین حال خروج‌های غیرمجاز بوده است (Hagh-panah, 2015).

هم‌چنین بسیاری از مرتبطان و راهنماهای کاروان‌های بزرگ قاچاق و قاچاقچیان جزء، در خروج‌های غیرمجاز فعال بوده و با گرفتن مبالغ کلان، افراد ممنوع‌الخروج را از مسیرهایی مطمئن که قبلاً آزموده‌اند به فراسوی مرزها منتقل می‌کنند. در سال‌های اوج تحریکات گروه‌های محارب با نظام، هواداران این گروه‌ها با هدایت و هماهنگی رهبران و سازمان‌های مخالف به ویژه سازمان منافقین با استفاده از همین شگرد و همراهی قاچاقچیان مواد مخدر از کشور گریختند.

۶ - تسهیل تردد اتباع بیگانه

میان قاچاق مواد مخدر و تردد اتباع بیگانه نیز رابطه معناداری به چشم می‌خورد. مرزهای شرقی کشور که دالان عمده ورود محموله‌های مواد مخدر به کشور هستند، مسیر عمده ورود غیرقانونی اتباع بیگانه نیز به شمار می‌روند. بسیاری از اینان در کار قاچاق مواد مخدر یا کالا هم‌دستی دارند. به‌گونه‌ای که از سال ۱۳۵۸ تا ۱۳۷۴ بیش از ۱۲ هزار نفر خارجی مرتبط با قاچاق مواد مخدر دستگیر شده‌اند (Remarks of Secretary of the Presidential Anti-Drug Headquarters at the meeting of ECO members and international organizations, Drug, Tehran, in Persian date aban 74). هم‌اینک ۴۴٪ زندانیان مواد مخدری کشور را اتباع بیگانه به ویژه افغان‌ها و اتباع پاکستان تشکیل می‌دهند.

در اکثر کاروان‌های قاچاق از عناصر و تفنگچی‌های افغان یا پاکستانی استفاده می‌شود. قاچاقچیان و رهبران برخی از کاروان‌ها نیز بیگانه‌اند و همراه با محموله‌هایشان وارد کشور می‌شوند. آلوده‌ترین مناطق به ورود مواد مخدر دارای بیشترین تعداد اتباع بیگانه‌اند که برخی به‌صورت قانونی و عمدتاً غیرقانونی به کشور وارد شده‌اند. به‌طور مثال در استان سیستان و بلوچستان که از مسیرهای اصلی ورود مواد مخدر به کشور است بیش از ۱۲۰ هزار نفر افغان به صورت غیرمجاز سکونت دارند. در شهرستان زاهدان، تنها ظرف سه ماه اول سال جاری ۷۳۳۱ افغان که به صورت غیرمجاز وارد کشور شده بودند دستگیر شده‌اند و این رقم تنها ۱۱/۴٪ از واردشدگان غیرمجاز رادبرمی‌گیرد (Islamic Republic News Agency, 29/04/77).

ورود گسترده و غیرمجاز اتباع بیگانه با ضربه زدن به اقتصاد کشور و ورود انواع بیماری‌ها، ضریب امنیتی نقاط مرزی و عمق کشور را به شدت کاهش می‌دهد. زیرا امکان ورود عناصر خرابکار، جاسوسان، افراد بمب‌گذار و ورود انواع سلاح‌های جنگی و مواد آتش‌زا را افزایش می‌دهد و مناطق مرزی بدین لحاظ بسیار آلوده‌اند.

۲- ایجاد شرارت و ناامنی

در اغلب کشورها قاچاق مواد مخدر به دلیل ماهیت غیرقانونی و اخلاقی به دست افراد شرور و مطرود جامعه انجام می‌شود و به همین خاطر همواره آمیخته با شرارت است؛ اما در ایران بنا به عواملی چند دامنه شرارت و ناامنی آن بیشتر از سایر کشورهاست. نخست اینکه قبل از انقلاب، فئودال‌ها و خوانین محلی، در ازای اخذ امتیازاتی، امنیت مناطق مرزی به ویژه شرق و جنوب شرق کشور را حفظ می‌کردند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی و مبارزه شدید با قدرت خوانین و فئودال‌ها، ساختار اجتماعی این مناطق فرو ریخت و خان‌ها و فئودال‌های سابق با استفاده از سلاح‌های خارج شده از مراکز نظامی و در خلاء قدرت موجود در این مناطق طی سال‌های بعد از انقلاب و جنگ به قاچاق مواد مخدر و ایجاد شرارت و ناامنی مانند قتل و غارت و راهبندان، اخاذی، گروگان‌گیری، هتک نوامیس مردم و موارد مشابه روی آوردند.

دامنه ایجاد شرارت و ناامنی به وسیله این گروه‌های قاچاقچی به حدی بوده که در مقاطعی امکان زندگی برای سکنه برخی روستاهای مرزی را ناممکن گردانده است. اختلافات اعضای باندها، تسویه حساب طلبکاران و بدهکاران و اختلافات و کینه‌توزی‌های شخصی دامنه شرارت را به سطح وسیعی از این مناطق می‌گستراند. چرا که این مسائل به دشمنی‌های قومی و قبیله‌ای کشانده شده و منازعات و گروگان‌گیری و قتل‌های جمعی را برای مدتی طولانی به همراه دارد. برای نمونه یکی از اعضای طایفه نارویی در سال ۱۳۷۲، به خونخواهی بستگانش، طی قتل و عام فجیعی تعداد زیادی از سکنه روستایی واقع در داراب فارس را از پای درآورد. مقابله با این‌گونه شرارت‌ها که ضریب امنیتی برخی مناطق مرزی کشور را پایین می‌آورد تنها با اختصاص امکانات، وقت و نیروی زیادی از دولت میسر می‌شود؛ اما با توجه به ساختار اجتماعی، فرهنگی مناطق مذکور، پس از برقراری امنیت نسبی امکان بروز مجدد این‌گونه شرارت‌ها دور از تصور نیست (Haghpanah, 2015).

۳- لطمه به اجرای طرح راهبردی آمایش سرزمینی

در آمایش فضای ملی هر کشور ساماندهی سرزمینی، هدف سیاسی مهمی تلقی می‌شود. ساماندهی جغرافیا و جمعیت عناصر اساسی آمایش سرزمینی‌اند. در آمایش سرزمینی، جمعیت و جغرافیا به عامل سیاست پیوند می‌خورند و تعامل اینان با یکدیگر در قدرت و امنیت ملی کشور تأثیر بسزایی خواهد داشت. دولت‌ها برای تغییر سیاست‌های منطقه‌ای و تدوین راهبردهای نو و تقسیم امکانات و خدمات میان مردم پراکنده در بخش‌های مختلف کشور، علاوه بر توانایی و مصلحت‌جویی، نیاز به تدارک ساماندهی دارند. غایت این سازمان‌دهی نه سودآوری اقتصادی که حفظ همبستگی و اقتدار ملی است (Segen, 1998: 8).

آمایش سرزمین به مفهوم ساماندهی فضا و استفاده بهینه از آن در مقیاس کشور بوده و شامل بهره‌وری از کلیه منابع

زیست محیطی و طبیعی منابع غیرطبیعی (مانند شبکه راه‌ها و تأسیسات زیرساختی) و جمعیت است (Etemad, 1998: 13). اهداف آمایش سرزمین عبارت‌اند از:

- ۱- سازمان‌دهی فضای ملی در جهت بهینه‌سازی فعالیت‌ها و بارور کردن قابلیت‌ها
- ۲- ایجاد ارتباط منطقی و ارگانیک میان بخش‌های کشور
- ۳- تأمین و توزیع مناسب خدمات و زیرساخت‌ها و توزیع بهینه فعالیت‌ها در سرزمین به منظور برقراری تعادل در توسعه مناطق کشور
- ۴- تعیین سیاست‌های کلی در زمینه‌های شهرنشینی، نحوه توزیع شهرها و ارتباط آن‌ها با روستاها و سایر مناطق کشور، راه‌ها و زیرساخت‌ها، محیط‌زیست، کشاورزی و صنایع، خدمات و تعیین کاربری عمده زمین در مقیاس کلان حال باید دید که قاچاق مداوم و گسترده مواد مخدر چگونه تأثیری منفی بر طرح آمایش سرزمینی مناطق آلوده خواهد داشت:

۱- مقرون به صرفه نبودن سایر فعالیت‌های اقتصادی و فرار سرمایه سودآوری تجارت نامشروع مواد مخدر بسیار بالاست. تفاوت قیمت مواد مخدر از محل تولید تا مصرف معمولاً به ۱۵۰٪ می‌رسد. از این رو با وجود چنین بازار مناسبی که در سطح جهان پررونق‌ترین تجارت پس از تجارت تسلیحات است (Foreign Policy, op.cit, p.86) سرمایه‌های موجود گرایشی به سمت سایر فعالیت‌های تولیدی و صنعتی و حتی خدماتی نمی‌یابند.

از سوی دیگر حجم انبوه سرمایه در گردش تجارت مواد مخدر در داخل کشور باقی نمی‌ماند. زیرا در حالی که در ایران مبارزه شدیدی علیه این تجارت نامشروع در جریان است، برخی کشورها به طرق مختلف اقدام به جذب سرمایه‌های فوق می‌کنند. قاچاقچیان بین‌المللی مواد مخدر با شگردهای مختلف و تأسیس شرکت‌های پوششی و برخی فعالیت‌های به ظاهر اقتصادی، پول خود را به صورت قانونی وارد نظام بانکداری سایر کشورها می‌کنند. در این وضعیت قاچاقچیان ایرانی نیز سرمایه‌های هنگفت خود را عملاً در خارج از کشور به جریان می‌اندازند. این امر ضمن لطمات جدی اقتصادی موجب تضعیف شدید سرمایه‌های بومی و محلی این مناطق که زیرساخت توسعه هستند می‌گردد و امکان انباشت سرمایه را در مناطق فوق به حداقل می‌رساند.

۲- ناامن کردن فضا جهت سرمایه‌گذاری

هرگونه سرمایه‌گذاری و فعالیت اقتصادی مستلزم وجود امنیت و اطمینان خاطر سرمایه‌گذاران است؛ اما گسترش قاچاق مواد مخدر در برخی مناطق کشور به ناامن کردن فضای سرمایه‌گذاری، انجامیده است. شرارت و ناامنی و تصفیه حساب‌های خونین، اخاذی مسلحانه، راهبندان، گروگان‌گیری، حمله به مراکز اقتصادی و عمومی بارها به وسیله قاچاقچیان مواد مخدر در مناطقی از استان‌های آلوده کشور روی داده است. طبعاً طرح مسئله وجود ناامنی که عمده‌تاً با توجه به نبود شناخت دقیق از این مناطق به شکل اغراق‌آمیزی نیز بازتاب می‌یابد، موجب بی‌میلی به سرمایه‌گذاری می‌شود.

از سوی دیگر دولت مرکزی برای مقابله با این روند، ناچار از تشدید اقدامات امنیتی و نظارت متمرکز بر اموری است که در مناطق امن چنین موضوعیتی ندارند. کافی است نگاهی به تعدد تورهای ایست و بازرسی در مسیرهای منتهی به شرق و جنوب شرق کشور بیندازیم. در واقع برخی مناطق به پادگان‌های نظامی بدل شده‌اند. انجام دادن چنین اقدامات گریزناپذیر به هر حال تأثیر منفی در امر سرمایه‌گذاری گسترده به‌ویژه به وسیله بخش خصوصی نهاده و بر میزان هزینه‌های سرمایه‌گذاری بخش دولتی می‌افزاید. به همین دلیل است که پس از انقلاب اسلامی اکثر سرمایه‌گذاری‌ها در مناطقی مانند سیستان و بلوچستان را بخش دولتی انجام داده که البته برای رفع محرومیت‌زدایی و توسعه استان لازم، اما ناکافی بوده است به‌گونه‌ای که این استان علی‌رغم تخصیص امکانات فراوان، همچنان در شمار نواحی محروم کشور به شمار می‌رود (General Directorate of Sistan and Baluchestan, Plan and Budget, Statistics 1995).

۵- سوء استفاده سیاسی مخالفان داخلی و خارجی نظام جمهوری اسلامی ایران

تبدیل مسئله شرارت قاچاقچیان و خوانین سابق به مقوله‌ای سیاسی، ابعاد امنیتی این پدیده را دوچندان می‌کند. اخیراً برخی از اشرار قاچاقچی برای کسب وجهه و مشروعیت بخشیدن به اعمالشان در داخل و خارج و تطهیر خود از فجایع قبلی کوشیده‌اند به فعالیت‌های خود بُعد سیاسی بخشند. آن‌ها با توجه به وجود شکاف‌های اجتماعی مناطقی مانند سیستان و بلوچستان با دولت مرکزی (مانند شکاف‌های زبانی، قومی و مذهبی) می‌کوشند با دامن زدن و تقویت تضادها، خود را به نیروی اجتماعی و مردمی بدل سازند و به خود مشروعیت بخشند. به همین دلیل استفاده از نیروی قاچاقچیان مسلح و اشرار از نظر گروه‌های مخالف نظام دور نمانده است که ذیلاً به مواردی به اختصار اشاره می‌شود:

۱- گروه‌های تجزیه‌طلب

طی سال‌های دهه ۶۰ و ۷۰، گروه‌های کوچک تجزیه‌طلب بلوچ مورد حمایت برخی کشورهای منطقه، ضمن اعتراض به حضور مقتدرانه نظام در مقابله با قاچاق مواد مخدر آن را پوششی برای سرکوب مردم بلوچستان دانسته، برای تحقق اهداف خود بهره‌گیری از توان قاچاقچیان باسابقه مواد مخدر را در اولویت قرار دادند. آن‌ها حتی کوشیدند از احساسات مذهبی مردم نیز بهره‌برداری کنند. از این‌رو با حمایت و هدایت خارجی قاچاقچیان و اشرار معروفی مانند حمید نهنانی، نور محمد نارویی و شمس‌الدین سالارزهی با داعیه حمایت از حقوق سیاسی و مذهبی مسلمانان اهل سنت بلوچستان در سطح منطقه به تبلیغات و ایجاد شرارت و ناامنی پرداختند. هر چند تحرکات محدود و چند نفره این عده به دلیل فقدان پایگاه اجتماعی و بی‌اعتمادی و عدم استقبال مردم، سوابق معلوم این افراد و قاطعیت نظام به سرعت خنثی و سرکوب شد اما شرایط فرهنگی، سیاسی و اجتماعی منطقه و حمایت عوامل خارجی به گونه‌ای است که احتمال آغاز مجدد این فعالیت‌ها را به طور کامل نمی‌توان منتفی دانست (Ghafuri and Davand, 2014: 89-116).

۲- گروه طالبان

جنبش طالبان پس از بسط قدرت در افغانستان و حتی قبل از آن تحرکات و تبلیغات خود علیه جمهوری اسلامی را

گسترش داد. در اینجا به بخشی از عملکرد طالبان علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران که به مسئله مواد مخدر مربوط می‌شود خواهیم پرداخت:

الف- تولید مواد مخدر یکی از راه‌های اصلی کسب درآمد طالبان بوده و حجم آن در مناطق تحت نفوذ آن‌ها از ۲۰۰۰ تن در سال ۱۹۹۱ (UNCDP Report, P. 992) (قبل از روی کار آمدن طالبان) به ۲۸۰۰۰ تن در سال ۱۹۹۶ رسیده است (Time, July 13, 1998) که اغلب آن از مسیر ایران به اروپا ترانزیت می‌شود. با این حال، رهبران این گروه افراطی مذهبی اهداف دیگری نیز دنبال می‌کنند. رهبران طالبان شرعاً تولید مواد مخدر و ارسال آن به کشورهایمانند ایران را حلال و مباح اعلام کرده‌اند. به گفته یکی از تحلیل‌گران طالبان از تولید و قاچاق مواد مخدر اهداف سیاسی دنبال کرده، درصدد بسط نفوذ و تحمیل خویش به کشورهای منطقه به ویژه ایران است، به گونه‌ای که حتی ملامحمد عمر، رهبر طالبان توقف، تولید و قاچاق مواد مخدر را منوط به پذیرش و به رسمیت شناخته شدن این گروه به وسیله سایر کشورها از جمله ایران کرده است و عملاً از سال ۱۹۹۶ و بسط قدرت طالبان در افغانستان مرزهای این کشور با ایران، جولانگاه کاروان‌های بزرگ مواد مخدر بوده که با حمایت کامل نظامی این گروه به سمت مرزهای ایران و کشورهای آسیای مرکزی حرکت می‌کنند و مقابله و کنترل آن‌ها تنها با صرف هزینه‌ها و امکانات بسیار میسر گردیده است.

ب- در بعد داخلی نیز طالبان حمایت از گروه‌های قاچاقچی ایرانی را تشدید کرده و با کمک آن‌ها در صدد ایجاد ناامنی در عمق کشور و دامن زدن به تعارضات سیاسی و مذهبی به ویژه در مناطق مرزی است. حمایت از گروهی موسوم به الفرقان و یکی از اشرار و قاچاقچیان معروف بلوچستان به نام مولابخش درخشان، موسوم به مولوک در همین جهت صورت گرفت. گروه شرور فوق در اسفند ۱۳۷۶ در شهرستان ایرانشهر مورد حمله نیروهای انتظامی و امنیتی قرار گرفت. اسناد درون‌گروهی به دست آمده ارتباطات آن‌ها را با طالبان و مقاصد گفته شده را تأیید می‌کند- (Islamic Republic Newspaper, 12/19/76).

۳- سازمان مجاهدین خلق (منافقین): از دیگر گروه‌های مخالف نظام که از مسأله قاچاق مواد مخدر بهره‌برداری سیاسی می‌کند می‌توان به سازمان مجاهدین خلق (منافقین) اشاره کرد. پیوند سازمان با قاچاقچیان مواد مخدر به سال‌های نخست انقلاب بازمی‌گردد. بسیاری از هواداران و کادرها و برخی از رهبران این گروه به وسیله همین افراد از کشور خارج شدند. در سال‌های دهه ۶۰ نیز تعدادی از تیم‌های ترور و بمب‌گذار سازمان به کمک اشرار و قاچاقچیان و از راه‌های مطمئن مورد استفاده آن‌ها وارد کشور شده یا خارج می‌گردیدند.

اما به تدریج سازمان که به سودآوری تجارت مواد مخدر پی برد، درصدد استفاده از فرصت درآمد و با استفاده از منابع و امکانات خود توانست شبکه قاچاق مواد مخدر افیونی را به منظور کسب درآمد و صرف آن بر علیه نظام سازمان دهد. اخیراً نیز گزارش‌هایی مبنی بر همکاری سازمان با طالبان در جهت تعقیب هدف مشترک ضربه به نظام و فعالیت در ترانزیت مواد مخدر به دست آمده است.

نتیجه‌گیری و راهبرد علمی- پژوهشی

یکی از مهم‌ترین جنبه‌های تولید و انتقال مواد مخدر درگیر شدن بیشتر گروه‌های مانند زنان و کودکان در فرایند آن است. در این راستا هم سن اعتیاد پایین آمده و هم شاهد مصرف مواد مخدر در بین گروه‌های مانند کودکان هستیم و

از طرف دیگر سوء استفاده از کودکان در صنعت پخش و انتقال مواد مخدر به تدریج در حال ازدیاد شدن است. با توجه به اینکه کودکان از جمله اقشاری هستند که در معاهدات بین‌المللی مورد توجه قرار گرفته‌اند و بر رعایت حقوق آنان تاکید شده است، سوء استفاده از آنان در قاچاق مواد مخدر وضعیت پیچیده‌ای را در این عرصه به وجود آورده است. با توجه به این مهم نتایج این تحقیق مهم و خطیر بودن توجه به گروه‌های مانند اطفال را در امر مبارزه با مواد مخدر مورد تاکید قرار می‌دهد. کودکان به دلیل اینکه آگاهی اندکی در مورد مواد مخدر و نیز راه‌های انتقال مواد مخدر دارند به عنوان راه‌های امن و جذاب و پرسودی برای انتقال مواد مخدر به شمار می‌روند.

کنوانسیون حقوق کودک در زمره معاهدات حقوق بشری خاص است که برای حمایت از حقوق و آزادی‌های کودکان در سال ۱۹۸۹ میلادی به تصویب رسیده است. گزارش‌های بسیار نگران‌کننده از وضعیت کودکان که توسط صندوق بین‌المللی کودکان (یونیسف) ارائه شده است؛ از جمله وضعیت کودکانی که در کارهای سخت به کار گمارده شده یا مجبور به ترک تحصیل و خانواده‌هایشان بودند و هم چنین کودکانی که در فحشا و بهره‌برداری جنسی مورد استفاده قرار گرفته و توسط قاچاقچیان - خصوصاً در کشورهای جهان سوم و فقیر - خرید و فروش می‌شدند و یا برای تجارت مواد مخدر مورد سوء استفاده قرار می‌گیرند. وضعیت نابسامان بهداشتی کودکان و سایر عوامل همگی باعث لزوم توجه جدی به حقوق کودکان در سطح بین‌الملل شد. بر این اساس با اعتقاد به اینکه کودک برای رسیدن کامل و متعادل شخصیت خود باید در محیط خانواده و فضایی مملو از خوشبختی، محبت و تفاهم بزرگ شود و با تشخیص اینکه در تمام کشورهای جهانی کودکانی وجود دارند که تحت شرایط دشوار زندگی می‌کنند و این گونه کودکان محتاج توجهات ویژه‌ای هستند و کودکان باید از حمایت‌ها و مساعدت‌های لازم برخوردار شوند که بتوانند مسئولیت‌های خود را در جامعه ایفا کنند، کنوانسیون حقوق کودک به تصویب سازمان ملل متحد درآمد تا رعایت حقوق کودکان جنبه الزام‌آور داشته باشد.

آسیب‌های اجتماعی، جلوه‌های جزئی و فرعی تهدیدات اند که در بالاترین حد، سلامت اخلاقی و نظم و امنیت عمومی جامعه را خدشه‌دار می‌کنند. تکثر، فراگیری و مداومت می‌تواند آسیب‌ها را به تهدید امنیتی تبدیل کند. البته مبانی ارزشی و دیدگاه‌ها و اولویت‌های تصمیم‌گیران سیاسی یک جامعه نیز در تلقی یک پدیده به مثابه آسیب یا تهدید مؤثر است. طرز تلقی نظام‌های سیاسی ایران از مسئله مواد مخدر پیش و پس از انقلاب گواه مدعا است. پیش از انقلاب اسلامی مسئله مواد مخدر مداومت و فراگیری کنونی را نداشت و ضمناً تعارضی هم با مبانی ارزشی دولتمردان رژیم پهلوی نمی‌یافت.

قاچاق مواد مخدر، اثرات منفی بر امنیت سیاسی و در نتیجه بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران برجای می‌گذارد. قاچاق مواد مخدر بر اعتبار سیاسی کشور در منطقه و نظام بین‌الملل، بیشترین تأثیر منفی را داراست و از طریق ناامن ساختن مناطق مرزی، بر حاکمیت و استقلال سیاسی کشور اثر سوء می‌گذارد. قاچاق مواد مخدر می‌تواند به مشروعیت نظام سیاسی در ایران لطمه وارد سازد و انعطاف‌پذیری نظام سیاسی را در برابر تحولات و شرایط متغیر جهانی کاهش دهد؛ قاچاق مواد مخدر به انسجام و وحدت ملی در ایران صدمه وارد می‌کند. این شاخص به نسبت سایر شاخص‌ها، کم‌ترین تأثیرپذیری منفی را از قاچاق مواد مخدر می‌پذیرد زیرا علیرغم مبارزه ایران با قاچاق مواد مخدر، صرفاً وجود معضل قاچاق مواد مخدر در ایران، به دست‌آویزی برای دشمنان نظام تبدیل گردیده و سبب شده تا آن‌ها با متهم کردن

ایران در این موضوع و تبلیغات منفی، اعتبار سیاسی ایران را در نظام بین‌الملل خدشه‌دار سازند و همین امر حتی بر روابط ایران با سایر کشورها اثر می‌گذارد. از سوی دیگر، شکل‌گیری باندهای گسترده قاچاق مواد مخدر که جرمایی نظیر پول‌شویی از تبعات اجتناب‌ناپذیر آن است. فساد دستگاه‌های اداری و ایجاد فشار و نفوذ بر بخش‌های اثرگذار کشور را به دنبال دارد و همراهی این موضوع با حمایت‌های مالی ناشی از درآمدهای هنگفت قاچاق، می‌تواند جریان‌ات سیاسی مخالف نظام را در راستای ایجاد تفرقه و شکاف تهییج کند؛ خشونت اصل غیرقابل تفکیک قاچاق مواد مخدر، محسوب و بدین ترتیب قاچاقچیان مواد مخدر، باید مقامات محلی و ملی، پلیس، گمرک، قضات، سیاستمداران، بانک داران و صاحبان رسانه‌ها را به فساد کشیده و مرعوب کنند. ضمن اینکه حتی اعدام قانونی برخی از قاچاقچیان مواد مخدر در ایران نیز به ابزاری برای تبلیغات منفی و شهادی بر عدم رعایت حقوق بشر در ایران تلقی شده و مشروعیت نظام را زیر سؤال می‌برد. قاچاق مواد مخدر از طریق افزایش هزینه‌های انتظامی و قضایی بیشترین تأثیر منفی را بر امنیت اقتصادی و امنیت ملی ایران وارد می‌سازد و مانعی برای توسعه مناطق درگیر در پدیده قاچاق مواد مخدر و در واقع مانع توسعه موزون کشور است؛ قاچاق مواد مخدر می‌تواند به معضل بیکاری در جامعه دامن بزند و از عوامل فقر و فاصله طبقاتی در ایران دانست؛ قاچاق مواد مخدر، امنیت سرمایه‌گذاری در ایران را به مخاطره می‌اندازد و موجبات فرار سرمایه از ایران را فراهم می‌سازد. از لحاظ اقتصادی، ایجاد نهادهایی برای مبارزه با مواد مخدر، اختصاص بخش عظیمی از درآمد ملی به این نهادها و هزینه کردن این درآمدها برای مقابله با قاچاق مواد مخدر و تبعات آن، تنها هزینه‌های مستقیم این معضل را شامل می‌شوند. قاچاق مواد مخدر با ناامن نمودن مرزهای شرقی، غربی و حتی مرزهای آبی جنوب کشور، باعث بروز ناآرامی گردیده و مانع از توسعه سرمایه‌گذاری‌های داخلی، جلب سرمایه‌گذاری خارجی و در نتیجه توسعه این مناطق که بخش عظیمی از خاک ایران را تشکیل می‌دهند، می‌گردد.

در حالی که پس از انقلاب اسلامی با عنایت به عوامل زیر می‌توان این مسئله را مواد مخدر در ایران تهدیدی امنیتی دانست: ۱ - تکثر، مداومت و فراگیری؛ در طول تمامی این سال‌ها بر میزان ورود مواد مخدر به کشور، تعداد معتادان، تعداد زندانیان، هزینه‌ها و زیان‌های اقتصادی ناشی از ورود، توزیع و مصرف مواد مخدر و گستره جغرافیایی توزیع و مصرف آن افزوده شده است. بنابر آمار موجود: تعداد زندانیان مواد مخدر از ۲۱۲۷۹ نفر در سال ۱۳۷۲ به حدود یک صد هزار نفر در سال جاری رسیده است. مجموع هزینه‌های مصرف مواد مخدر در کشور در سال ۱۳۷۷، حدود ۴۵۰ میلیارد تومان برآورد می‌شود. در حالی که این رقم در سال ۱۳۷۰ به ۴۵ میلیارد تومان می‌رسید. رشد فزاینده کشفیات مواد مخدر گویای افزایش ترانزیت مواد مخدر به کشور است که به‌ویژه بعد از به قدرت رسیدن طالبان در افغانستان افزایش یافته و به رقم بی‌سابقه نزدیک به چهار هزار تن رسیده است. بر میزان معتادان کشور به ویژه میان جوانان به میزان چشمگیری اضافه شده است. در حالی که قبلاً تنها از مرزهای شرق کشور مواد مخدر به داخل ترانزیت می‌شد، هم اینک مرزهای آبی جنوب کشور و حتی مرزهای شمالی نیز آلوده شده و مشکلات مضاعفی در کنترل مرزها پدید آمده است. در حال حاضر اغلب مناطق کشور آلوده به مصرف مواد مخدر است. مناطقی که در گذشته آلودگی بسیار پایینی به مصرف مواد داشته و یا گذرگاه ترانزیتی آن نبوده‌اند، هم اینک بدین معضل دچار گشته‌اند. از جمله این مناطق می‌توان به استان کردستان اشاره کرد که تا چندی پیش میزان اعتیاد و ترانزیت مواد در آن بسیار پایین بود؛ اما به گفته مسئولان مربوطه اخیراً ترانزیت مواد به دلیل عوامل خارجی و

داخلی در این استان افزایش یافته است. ایجاد آزمایشگاه‌های تبدیل تریاک به هرویین در شمال عراق، حضور تشکل‌های مخالف نظام و هرج و مرج در مناطق کردنشین عراق از جمله دلایل عطف توجه و فعالیت قاچاقچیان در استان کردستان است. ۲- در جمهوری اسلامی، بسیج مردم نقش عمده‌ای در تقویت اقتدار و امنیت کشور دارد و هر عاملی که به وفاق و ارزش‌های متعارف جامعه آسیب بزند در واقع با تأثیرگذاری منفی بر مسئله بسیج به نظام سیاسی لطمه وارد خواهد ساخت که این خود، پدیده‌ای ضد امنیتی محسوب می‌شود. در چنین نظامی امنیت فرهنگی جامعه با امنیت کل نظام آمیخته است و سلامت اخلاقی و حفظ پتانسیل بسیج جامعه بر اساس اصول، ارزش امنیتی مضاعفی دارد. بیش از نصف جمعیت کشور را جوانان تشکیل می‌دهند و حفظ و تقویت نظم و امنیت در گرو جلب نظر و توان بسیج و سازمان‌دهی آنان است. طبعاً با این نگرش آرمانی، گسترش روزافزون اعتیاد به ویژه در میان جوانان و پایین آمدن تدریجی میانگین سنی معتادان و توزیع‌کنندگان مواد افیونی و گرایش کلی بخش مهمی از سرمایه و نیروی کار جامعه به سمت این تجارت پررونق اما نامشروع و مضر به حال اقتصاد ملی را نمی‌توان تنها یک آسیب یا بزهکاری و یا کجروی دانست. جامعه در حال توسعه ایران نمی‌تواند نظاره‌گر به هدر رفتن منابع محدود مالی و سرمایه‌ها و نیروی انسانی خود باشد و این پدیده را مانع جدی فراروی بنا نهادن جامعه آرمانی خود می‌داند.

۳- بعد بین‌المللی یافتن این پدیده داخلی؛ عامل دیگری است که مسئله مواد مخدر را به امنیت ملی ایران گره می‌زند. چنان‌که اشاره شد مسئله اعتیاد و قاچاق مواد مخدر در ایران، مقوله‌ای است که با خارج از مرزها مرتبط است. زیرا عملاً تولید مواد مخدر در داخل تقریباً به صفر رسیده و آنچه در داخل کشور مصرف یا ترانزیت می‌شود از خارج کشور وارد می‌شود.

ایران در مجاورت یکی از سه منطقه اصلی تولید مواد مخدر جهانی یعنی منطقه هلال طلایی قرار دارد. منطقه هلال طلایی بخش‌هایی از افغانستان و پاکستان تا هند را در برمی‌گیرد (دو منطقه مهم دیگر در امریکای مرکزی و جنوب شرق آسیا، موسوم به مثلث طلایی می‌باشند) در هندوستان تولید مواد مخدر قانونی و تحت نظارت دولت است. حجم زمین‌های زیر کشت خشخاش در این کشور ۲۲۷۹۹ هکتار است که هند را در زمینه کشت قانونی مواد مخدر در مرتبه دوم پس از ترکیه قرار می‌دهد. اما مهم‌ترین نقاط تولید مواد مخدر کشور پاکستان و به ویژه افغانستان است. حجم مواد مخدر تولید شده در این منطقه بیش از چهار هزار تن است که بخش اعظم آن از مسیر ایران راهی بازارهای مصرف اروپا و امریکا می‌شود.

در جنوب و جنوب شرق افغانستان بیش از ۲۰۰ هزار کارگر افغانی در مزارع کشت خشخاش فعال‌اند و در سال ۱۹۹۷ جمعاً ۲۸۰۰ تن مواد مخدر تولید کرده‌اند که ۲۵٪ بیشتر از سال گذشته (قبل از استقرار طالبان) است. (۲۵) سالانه ۱۵۰۰ تا ۲۰۰۰ تن تریاک در ده‌ها آزمایشگاه مدرن و دور از دسترس دولت‌های افغانستان و پاکستان به هرویین و مرفین تبدیل می‌شود و از طریق ایران به اروپا ترانزیت می‌شود. به گزارش منابع سازمان ملل متحد ۸۰٪ هرویین توزیع شده در اروپا در افغانستان به عمل می‌آید و از طریق ایران به ترکیه و سپس ممالک مختلف اروپایی ارسال می‌گردد.

با توجه به مخاطرات حمل و نقل دریایی و هوایی مواد مخدر و کوتاهی مسیر ایران در رساندن مواد به ترکیه و سپس اروپا و سابقه طولانی ترانزیت مواد از کشور ما، آشنا بودن قاچاقچیان به مسیر ایران و فعالیت قاچاقچیان ایرانی، باندهای بین‌المللی مواد مخدر علی‌رغم مبارزه شدید جمهوری اسلامی همچنان ترجیح می‌دهند محموله‌های خود را از این طریق ترانزیت کنند. این امر ضمن لطمه زدن به اعتبار جمهوری اسلامی در خارج و دادن خوراک تبلیغاتی به رسانه‌ها و محافل حقوق بشری غربی برای حمله به نظام، دست بیگانگان و باندهای بین‌المللی قاچاق را در بلندمدت در کشور ما باز می‌کند و تهدیدات امنیتی جدی‌ای را متوجه نظام می‌سازد.

References

The Holy Quran

- Ahmadi Pour, Z. and T. Heydari and Miodrag A. (2011), factors of insecurity in the South East of Iran, *Journal of Social Security Studies*.
- Sistan and Baluchestan General Department of Planning and Budget, statistics in 1995.
- etemad, S.M. (1998), social security and stability in the programs of land use planning, *Proceedings of development and public security*, Tehran, Interior Ministry, vol. 2, p. 13.
- Unnamed (2014), the threats of drug trafficking to the national security of the Islamic Republic of Iran, *Journal of Drug Issue* twenty-second and twenty-third.
- Hagh-panah, J. (2014), drug trafficking and its impact on national security Islamic Republic of Iran, see <http://www.risstudies.org/Quarterly/Data/QuartSRC/002p/002p06.htm>
- Iran's Islamic Republic News Agency, 04/19/77.
- Remarks by Secretary of the Commission on Presidential Drug Summit ECO members and international organizations, Drug, Tehran, November 74.
- Remarks by Secretary of the Headquarters for Combating Narcotics Drugs presidential summit of ECO, November 74, Tehran.
- Remarks by Secretary of the Commission seminar on the fight against drug addiction problems, the country's president, 04.27.77 Tabriz.
- Sogn, P. (1998), Land use planning, *Quarterly Dialogue*, Volume 5, No. 20, p. 8.
- Khomeini, Sayyid Ruhollah, *Kashf-al Asrar*, Tehran, Azadeh / Bina.
- Qari Seyed Fatemi, S. M. (2010), moral foundations of contemporary human rights, *legal research*, No. 35 and 36 (82 pages - from 111 to 192).
- Ghafuri, M. and Mohammed D.(2014), analysis of threats to the national security of the state and society of Pakistan Islamic Republic of Iran, the *Indian subcontinent Studies Quarterly*, Volume 6, No. 18.
- Ghadamgahi, M. and Gholam Reza V. and Zahra P. (2010) compared the effectiveness of border and central regions of the drug and its effect on household economies (Case Study Taybad and Tehran), *Journal of Human Geography - second year*, the fourth No.
- Castells, M. (2010), *The Information Age: Economy, Society and Culture (the emergence of network societies)*, Translation ahad Lliqolyan and Afshin Pakbaz, Tehran: Tarhe No.
- Mohammed bin Hasan Hurr Ameli (14091412), means scholars to study in detail the issues Sharia, Qom.
- Interview with Secretary of the Presidential Anti-Drug Headquarters, 04.27.77 booklet effects of drug abuse on the economy in 1992.
- Interview with Secretary of the Narcotics presidential campaign, 04/27/77.
- Interviews Director General of Drug Research presidential campaign, dated 05/07/77.
- Secretary of the Headquarters for Combating Narcotics inaugural address a joint session of ECO member countries and organizations specialized in the fight against drugs, Tehran, November 74.
- Iran's envoy inauguration At Joint meeting of the ECO member countries and international organizations specialized drugs, Tehran, November 74.
- Dowdney, L.2003, *Children of the drug trade: a case study of children in organised armed violence in Rio de Janeiro*, Includes glossary and bibliography ISBN 85-7577-022-5.

- Porio E. and de Manila Ch. S. C. A.2004, The use of children in the production, sales and trafficking of drugs: A synthesis of participatory action-oriented research programs in Indonesia, the Philippines and Thailand by, PhD University Philippines, Submitted to International Labour Office International Program on the Elimination of Child Labour(ILO/IPEC)
UNDCP Report, 1995.
Foreign Policy, op.cit, p.86.
UNCDP Report, P. 992.
Time, July 13, 1998.
Maslow, A1943, Theory of Motivation,Psychological Review.
Lippman, W.1943, U.S. Foreign Policy, Boston, little Brown.,
Wolfers, A.1962, Discored & Collaboration, Balitmore, John Hopxins.
Korany, B.1993,The Many Faces of National Security in The Arab World,London, Macmillan, p.5
UNESCO Courier, September, 1994, Vol. 47.
UNCDP Report, 1995, p.70.
Foreign Policy, spring, 1993, p.79.

Archive of SID